

K Z O M B U N D I A K Ń A T
Z B A D A Ń A

Warszawa, czerwiec 2010

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/89/2010

DOŚWIADCZENIA Z OKRESU
STANU WOJENNEGO
I PODZIEMNEJ „SOLIDARNOŚCI”

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
4 lutego 2010 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Trzynastego grudnia 1981 roku wraz z wprowadzeniem stanu wojennego przerwana została jawna, legalna działalność NSZZ „Solidarność”. Nie oznaczało to jednak, że osoby zaangażowane w działania związku zaprzestały aktywności. Znacząca część tych, którzy uniknęli aresztowania bądź internowania, działała w warunkach konspiracji. Tematem niniejszego opracowania są trzy etapy historii: ocena pierwszej fazy istnienia związku, reakcje na stan wojenny oraz doświadczenia działalności opozycyjnej w latach osiemdziesiątych.

Respondentów prosiliśmy nie o obecną ocenę „Solidarności” w tamtych latach, lecz o przywołanie ich ówczesnych opinii¹. Nie ulega wątpliwości, że pamięć jest zawodna, a na własne opinie sprzed trzydziestu lat i na treść przywołanych wspomnień wpływają późniejsze przewartościowania i wydarzenia. Opinie bywają konstruowane retrospektywnie. Co więcej, także własne zachowania można pamiętać selektywnie, na co są dowody m.in. w omawianym badaniu. Uzyskane odpowiedzi zatem więcej mówią o obecnym stanie opinii publicznej niż o poglądach Polaków w tamtym okresie.

Odpowiedzi na temat działań pierwszej „Solidarności” i stanu wojennego udzielali respondenci, którzy w momencie zdarzeń, których dotyczyły pytania, mieli minimum 17 lat – najmłodsi pytani o okres 1980–1981 mają obecnie 47 lat. Oznacza to, że uzyskane teraz odpowiedzi nie są reprezentatywne dla ogółu ówczesnych dorosłych, ponieważ nie znamy opinii osób będących wówczas w zaawansowanym wieku. Do „Solidarności” należeli przede wszystkim ludzie młodzi², stąd wśród respondentów pamiętających tamte czasy proporcjonalnie więcej jest członków związku niż w tamtym okresie było ich w społeczeństwie.

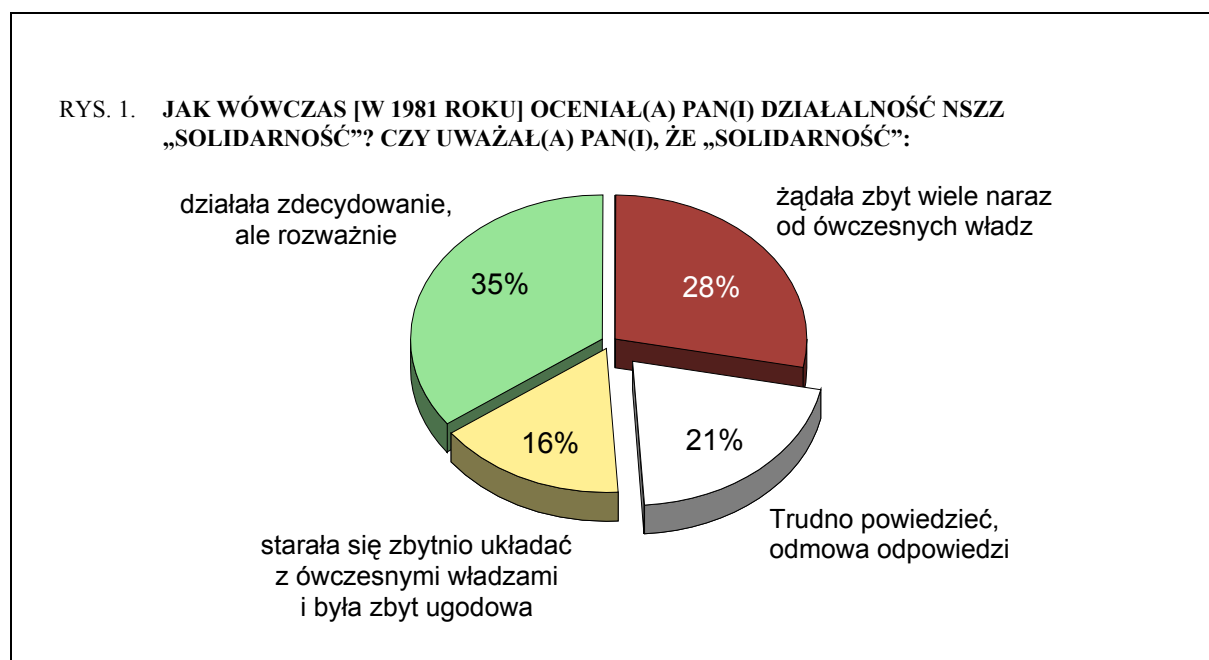
¹ Badanie „«Solidarność» – doświadczenie i pamięć” zrealizowano w dniach 12 marca – 12 kwietnia 2010 roku na 1803-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² M. Wenzel, *Związki zawodowe w badaniach CBOS 1980-2008*, w: J. Gardawski (red.), *Polacy pracujący a kryzys fordyzmu*, Warszawa 2009: Scholar, s. 543.

OCENA PIERWSZEJ „SOLIDARNOŚCI”

Respondentów poprosiliśmy o retrospektywne odtworzenie własnych ocen działalności „Solidarności” w latach 1980–1981. Poglądy na temat ówczesnej taktyki związku – czy była ona zbyt radykalna, zbyt ugodowa czy też rozsądna i umiarkowana – są podzielone. Najczęstsza jest opinia, że „Solidarność” działała zdecydowanie, ale rozważnie – tak sądziło około jednej trzeciej respondentów w wieku umożliwiającym odpowiedź na to pytanie. Niewiele mniejsza grupa uważała jednak, że „Solidarność” była za bardzo radykalna – żądała zbyt wiele od ówczesnych władz. Rzadziej we wspomnieniach respondenci przychylają się do opinii, że związek był zbyt ugodowy i starał się zbytnio układać z władzami.

Na opinie w tej sprawie pewien wpływ ma wykształcenie – im wyższy jego poziom, tym lepsze oceny, a więc częstsze przekonanie, że „Solidarność” działała zdecydowanie, ale rozważnie.

Odpowiedzi osób, które w 1981 roku miały przynajmniej 17 lat

Aktywni uczestnicy konfliktu w latach osiemdziesiątych XX wieku różnie dziś wspominają ówczesne oceny działań „Solidarności”. Dawni członkowie związku najczęściej – we własnych wspomnieniach – przeświadczeni byli o rozsądku i rozwadze przywódców oraz aktywistów „Solidarności” (choć warto zauważyć, że większość nie podzielała tego przekonania). Byli członkowie PZPR zwykle uważali, że „Solidarność” posuwała się za daleko.

Tabela 1

Jak wówczas oceniał(a) Pan(i) działalność NSZZ „Solidarność”? Czy uważał(a) Pan(i), że „Solidarność”:	Wskazania	
	członków NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981	członków PZPR przed rokiem 1989
	w procentach	
– żądała zbyt wiele naraz od ówczesnych władz	26	46
– działała zdecydowanie, ale rozważnie	45	31
– starała się zbyt ugiąć z ówczesnymi władzami i była zbyt ugodowa	17	10
Trudno powiedzieć, odmowa odpowiedzi	13	13

Odpowiedzi osób, które w 1981 roku miały przynajmniej 17 lat

Z perspektywy trzydziestu lat opinie o NSZZ „Solidarność” są pozytywne, ale naznaczone sceptycyzmem co do realności jej celów. Zdecydowana większość ankietowanych twierdzi, że wtedy uważała ją za prawdziwy głos narodu polskiego, jednakże trzy piąte dorosłych pamiętających tamte czasy było zdania, że „Solidarność” nie liczyła się z realiami politycznymi w kraju. Ponad połowa sądziła, że „Solidarność” miała szansę na wpisanie się w ówczesny system polityczny, ale została ona zaprzepaszczona przez wprowadzenie stanu wojennego.

RYS. 2. CO MYŚLAŁ(A) PAN(I) W TAMTYM CZASIE O „SOLIDARNOŚCI”? O KAŻDYM Z PODANYCH STWIERDZEŃ PROSZĘ POWIEDZIEĆ, CZY SIĘ PAN(I) Z NIM ZGADZA CZY TEŻ NIE?

Odpowiedzi osób, które w 1981 roku miały przynajmniej 17 lat

Okres legalnego działania „Solidarności” to czas głębokiego kryzysu gospodarczego, którego widowym znakiem były braki na rynku i inflacja. Więcej niż jedna czwarta badanych uważała, że działalność „Solidarności” prowadziła do chaosu i pogłębiania kryzysu w Polsce. „Solidarność” w latach 1980–1981 była przede wszystkim ruchem ludzi stosunkowo młodych, co znajduje odzwierciedlenie w poglądach badanych wyróżnionych ze względu na wiek – im są starsi i gorzej wykształceni, tym częściej wyrażali przekonanie, że „Solidarność” prowadziła do chaosu.

Wśród uzasadnień wprowadzenia stanu wojennego często przywoływano zagrożenie interwencją zbrojną ze strony ZSRR. Ponad jedna trzecia respondentów uważała, że w swoich działaniach „Solidarność” ignorowała to zagrożenie i nie brała pod uwagę reakcji ze strony ZSRR i państw Układu Warszawskiego.

Jedynie nieliczni negatywnie oceniali działalność „Solidarności”, ponieważ – w ich ocenie – całkowitą rację miały ówczesne władze. Stosunkowo często sądzą tak najstarsi respondenci, którzy w 1981 roku mieli przynajmniej 36 lat.

Jeśli porównamy opinie stron konfliktu w latach osiemdziesiątych, okazuje się, że w niektórych punktach zdania są zbieżne, jednak zauważalne są też znaczne różnice. Ogólnie rzecz biorąc, nie budzi wątpliwości rola „Solidarności” jako wyrazicielki autentycznej woli Polaków, natomiast zdania co do jej taktyki i strategii są podzielone.

Tabela 2

Co myślał(a) Pan(i) w tamtym czasie o „Solidarności”? O każdym z podanych stwierdzeń proszę powiedzieć, czy się Pan(i) z nim zgadza czy też nie?	Odpowiedzi twierdzące wśród:		
	ogółu badanych	członków NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981	członków PZPR przed rokiem 1989
	w procentach		
Uważałem(a)m, że „Solidarność” była prawdziwym głosem narodu polskiego	81	92	85
Uważałem(a)m, że „Solidarność” walczyła o ideały, ale nie liczyła się z realiami politycznymi w kraju	59	64	77
Uważałem(a)m, że „Solidarność” miała szansę na wpisanie się w tamten system polityczny, ale ta szansa została przez stan wojenny zniszczona	54	62	60
Uważałem(a)m, że „Solidarność” nie brała pod uwagę reakcji ze strony ZSRR i państw Układu Warszawskiego	37	37	55
Uważałem(a)m, że działalność „Solidarności” prowadziła do chaosu i pogłębiania kryzysu w Polsce	29	22	42
Negatywnie oceniałem(a)m działalność „Solidarności”, bo całkowitą rację miały ówczesne władze	11	8	17

Odpowiedzi osób, które w 1981 roku miały przynajmniej 17 lat

Opinie ówczesnych członków NSZZ „S” są zwykle nieco lepsze niż opinie uśrednione: częściej uważają oni, że „Solidarność” była głosem narodu polskiego, rzadziej sądzą, że działania związku potęgowały kryzys.

Byli członkowie PZPR wyraźnie częściej niż inni zwracali uwagę na zagrożenie ze strony ZSRR i innych państw Układu Warszawskiego, częściej też dostrzegali w związku czynnik destabilizujący kraj, wprowadzający chaos i pogłębiający kryzys.

REAKCJE NA WPROWADZENIE STANU WOJENNEGO

Legalną działalność NSZZ „Solidarność” przerwało wprowadzenie stanu wojennego. Poprosiliśmy respondentów, żeby przypomnieli sobie emocje towarzyszące temu wydarzeniu. Wówczas dominowało w społeczeństwie uczucie **strachu** i **niepewności** co do widoków na przyszłość. Takie emocje przypomina sobie większość respondentów (odpowiednio: 60% i 58%).

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź. Odpowiedzi osób, które w 1981 roku miały przynajmniej 17 lat

Inne uczucia towarzyszyły mniej licznym grupom. Około jednej czwartej badanych odczuwało przygnębienie i bezsilność. Rzadziej wspomniano takie uczucia, jak gniew i upokorzenie. Co dziewiąty respondent przeżył zawód, rozczarowanie.

Pozytywne emocje przypomina sobie nieliczna grupa ówczesnych dorosłych: co dwudziesty poczuł ulgę, tyle samo miało wówczas poczucie bezpieczeństwa. Jedynie sporadycznie przypominano sobie towarzyszące temu wydarzeniu uczucie satysfakcji.

Aby zinterpretować te wyniki, należy zadać sobie pytanie, co spowodowało pojawienie się dominujących emocji, czyli lęku i niepewności – czego respondenci się bali i co wzbudzało ich obawy. Dane zebrane przez CBOS w poprzednich latach³ pokazują, że pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku i na początku obecnej dekady większość Polaków uznała wprowadzenie stanu wojennego za słuszne. Także sondaże przeprowadzone stosunkowo niedawno⁴ pokazują malejącą wprawdzie, ale wciąż utrzymującą się przewagę opinii o zasadności jego wprowadzenia. Jednocześnie omawiane tu badanie wskazuje na szeroko rozpowszechnioną identyfikację z celami „Solidarności” w latach 1980–1981, przy wątpliwościach dotyczących ich realności. Można więc przypuszczać, że obawy dotyczyły zarówno możliwych represji ze strony władz, jak i niepokojów społecznych, konfrontacji i zaostrzenia sporu między stronami konfliktu. Strach i niepewność mogły się też wiązać z siłą kryzysu gospodarczego – kartkami żywnościowymi, ograniczeniem dostaw energii i innymi objawami niewydolności systemu, wprowadzającymi poczucie niepewności w życiu codziennym.

Hierarchia uczuć, jakie wywoływało wprowadzenie stanu wojennego, jest wśród stron ówczesnego konfliktu nieco inna niż wśród pozostałych, jednak różnice nie są znaczne.

Osobom zaangażowanym w konflikt po którejś ze stron strach towarzyszył rzadziej niż tym, które pozostawały z boku. Zarówno członkowie NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981, jak i osoby, które przed rokiem 1989 należały do PZPR, rzadziej niż inni wspominają o uczuciu strachu.

Dawni członkowie „Solidarności” nieco częściej niż pozostali przyjęli wprowadzenie stanu wojennego z uczuciami gniewu, upokorzenia i rozczarowania, jednak różnice wskazań nie są znaczące. W kwestii odczuwania tych emocji byli członkowie PZPR nie różnią się od większości społeczeństwa.

Byli członkowie PZPR nieco częściej niż inni wspominają pozytywne reakcje na wprowadzenie stanu wojennego – poczucie bezpieczeństwa i spokój, jednak tylko nieliczni przyznają się dziś do tego typu reakcji.

³ Zob. komunikat CBOS „20 lat po wprowadzeniu stanu wojennego”, grudzień 2001.

⁴ Na przykład badanie TNS OBOP z grudnia 2008 roku.

Tabela 3

Z jakimi uczuciami przyjął(ęła) Pan(i) wprowadzenie stanu wojennego?	Wskazania		
	ogółu badanych	członków NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981	członków PZPR przed rokiem 1989
	w procentach		
Strach	60	52	44
Niepewność	58	54	63
Przygnębienie	27	27	25
Poczucie bezsilności	25	31	22
Gniew	16	23	14
Upokorzenie	14	23	16
Zawód, rozczarowanie	11	16	12
Ulga, uspokojenie	5	4	13
Poczucie bezpieczeństwa	5	4	7
Obojętność	5	3	6
Zadowolenie, satysfakcja	2	2	0
Trudno powiedzieć, odmowa odpowiedzi	2	1	2

Badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź. Odpowiedzi osób, które w 1981 roku miały przynajmniej 17 lat

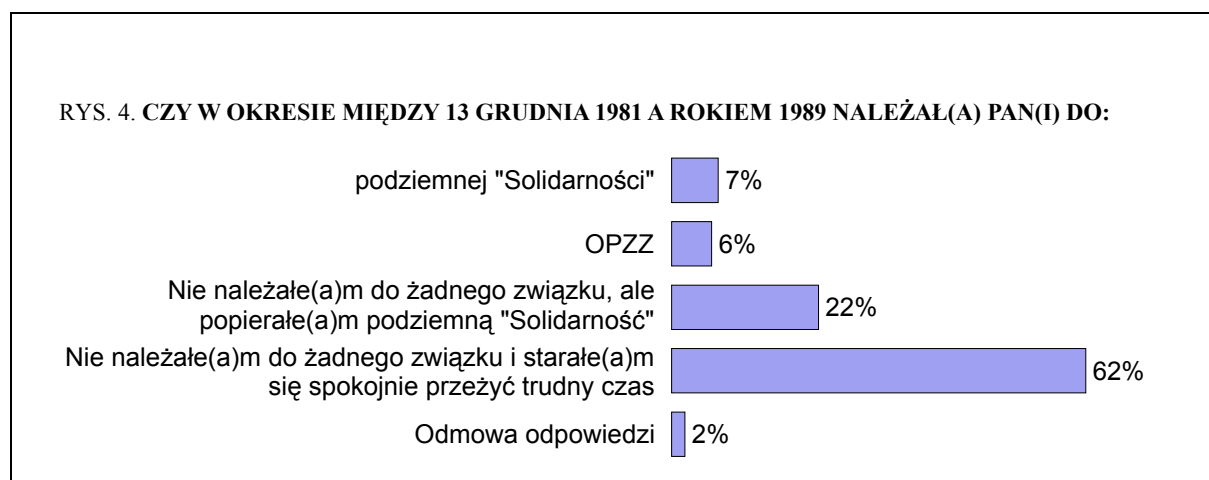
DZIAŁALNOŚĆ W PODZIEMNEJ „SOLIDARNOŚCI” W LATACH 1981–1989

Po delegalizacji „Solidarność” zesłała do podziemia. Jej funkcjonowanie przybierało różnorodne formy – pozostający na wolności działacze prowadzili działalność informacyjną, zajmowali się samopomocą, pomagali internowanym. Kontynuowali też działalność związkową: informowali o rażących naruszeniach praw pracowniczych i patologich w zakładach pracy. Jednocześnie w 1983 roku zaczęły powstawać oficjalne związki zawodowe, zrzeszone w 1984 roku w Ogólnopolskim Porozumieniu Związków Zawodowych.

Z uzyskanych deklaracji wynika, że w podziemnej „Solidarności” działało około 7% respondentów wówczas dorosłych, natomiast ponad jedna piąta popierała działalność podziemia. Członkostwo w OPZZ w tym okresie deklaruje nieznacznie mniej osób niż przynależność do „Solidarności”. Większość twierdzi, że nigdzie nie należała i starała się spokojnie przeczekać trudności.

Odpowiedzi dotyczące członkostwa w organizacjach związkowych przed z górą dwudziestoma laty obrazują raczej obecny stan świadomości i poglądy na temat ówczesnych wydarzeń niż rzeczywiste przynależności. Z dzisiejszych odpowiedzi nie można wiarygodnie odtworzyć poziomu uczestnictwa w związkach zawodowych i ruchach społecznych w latach osiemdziesiątych. Przykładem rozbieżności między rzeczywistym a obecnie deklarowanym udziałem może być członkostwo w OPZZ. Sondaże przeprowadzone w latach

osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku pokazują, że w tym okresie do oficjalnych związków należało około 4 mln osób⁵. Jeżeli przyjmiemy, że 1% dorosłych to około 280 tys. osób, z obecnych danych wynikałoby, że OPZZ miał około 1,7 mln członków. Wielu dawnych związkowców w strukturach oficjalnych albo zapomniało o udziale, albo go przemilcza. Nie wiadomo, jak kształtuje się deklarowane i rzeczywiste uczestnictwo w „Solidarności”.

Odpowiedzi osób uznających, że w latach 1981–1989 były wystarczająco dorosłe, aby należeć do wymienionych organizacji

Około jednej czwartej członków „Solidarności” w latach 1980–1981 deklaruje aktywność w podziemnych strukturach związku po jego delegalizacji. Co ciekawe, co dziesiąty był członkiem PZPR również twierdzi, że działał w podziemnej „Solidarności”.

Tabela 4

Czy w okresie między 13 grudnia 1981 a rokiem 1989 należał(a) Pan(i) do:	Wskazania	
	członków NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981	członków PZPR przed rokiem 1989
	w procentach	
– podziemnej „Solidarności”	24	10
– OPZZ	7	24
Nie należałe(a)m do żadnego związku, ale popierałe(a)m podziemną „Solidarność”	31	18
Nie należałe(a)m do żadnego związku i starałe(a)m się spokojnie przeżyć trudny czas	35	46
Odmowa odpowiedzi	3	2

Odpowiedzi osób uznających, że w latach 1981–1989 były wystarczająco dorosłe, aby należeć do wymienionych organizacji

⁵ M. Wenzel, *Związki zawodowe w badaniach CBOS 1980–2008*, w: J. Gardawski (red.), *Polacy pracujący a kryzys fordyzmu*, Warszawa 2009: Scholar, s. 535.

Byli członkowie zarówno „Solidarności”, jak i PZPR częściej podejmowali różne formy aktywności, niż przyjmowali postawę pasywną, polegającą na dążeniu do przeczekania trudności lat osiemdziesiątych.

Członkostwo w podziemnej „Solidarności” lub poparcie dla niej przejawiało się przede wszystkim w korzystaniu z alternatywnych źródeł informacji – czytaniu prasy podziemnej i słuchaniu rozgłośni zagranicznych. Jedna trzecia osób deklarujących przynależność do „Solidarności” lub ją popierających (9% ogółu dorosłych wówczas) czytała gazetki podziemne i dawała je bliskim, choć ich nie kolportowała. Kolportażem zajmowało się 6% sympatyków i członków. Niespełna jedna trzecia słuchała Radia Wolna Europa lub innych rozgłośni (wśród których najczęściej wymieniano Głos Ameryki i BBC).

Tabela 5

Jeśli Pan(i) należał(a) do podziemnej „Solidarności” lub popierał(a) „Solidarność”, to co Pan(i) robił(a)?	Wskazania	
	osób deklarujących członkostwo w podziemnej „Solidarności” lub poparcie dla niej (N=292)	ogółu badanych, którzy w 1989 roku mieli przynajmniej 18 lat
	w procentach	
Czytałem(a)m gazetki podziemne i dawałem(a)m bliskim, choć nie byłem(a)m kolporterem(ka)	34	9
Aby wiedzieć, co się dzieje, słuchałem(a)m Radia Wolna Europa i/lub innych rozgłośni	31	9
Dawałem(a)m pieniądze, gdy zbierali na „Solidarność”	22	6
Podpisałem(a)m list protestacyjny	18	5
Uczestniczyłem(a)m w działaniach społecznych wyrażających poparcie dla „Solidarności” (palenie świec w oknie, noszenie oporników, wychodzenie na ulice w czasie dziennika TVP itp.)	18	5
Uczestniczyłem(a)m w strajku lub tzw. przestojach w pracy	17	5
Uczestniczyłem(a)m w różnych spotkaniach i zebraniach, dyskutując z rodziną i kolegami nad sytuacją	17	5
Zbierałem(a)m pieniądze na internowanych i uwięzionych	12	3
Uczestniczyłem(a)m w demonstracjach ulicznych	11	3
Brałem(a)m udział w drukowaniu – kolportowaniu podziemnych wydawnictw	6	2
Brałem(a)m udział w różnych działaniach podziemia w kościele	4	1
Uczestniczyłem(a)m w organizowanych przez rolniczą „Solidarność” spotkaniach wiejskich lub w mieście we Wszechnicy Robotniczej	3	1
Robiłem(a)m coś innego	3	
Nie robiłem(a)m nic szczególnego	33	
Trudno powiedzieć	1	

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź

Ponad jedna piąta członków i sympatyków podziemnej „Solidarności” (6% ogółu dorosłych wówczas) wspierała ją finansowo, a mniej więcej co ósmy osobiście zbierał pieniądze na internowanych i uwięzionych członków związku.

Niemal jedna piąta sympatyków deklaruje, że udzieliła „Solidarności” poparcia poprzez podpisanie listu protestacyjnego. Taka sama liczebnie grupa brała udział w działaniach społecznych wyrażających poparcie dla „Solidarności”, takich jak palenie świec w oknie, noszenie oporników, wychodzenie na ulice w czasie dziennika TVP itp.

Stosunkowo liczna grupa respondentów wspomina udział w formach poparcia wiążących się ze znaczną aktywnością i ryzykiem. Niespełna jedna piąta członków i sympatyków „Solidarności” deklaruje, że uczestniczyła w strajku. Oznaczałoby to, że strajkowało blisko 1,5 mln pracowników. Co dziewiąty – według własnych deklaracji – brał udział w demonstracjach ulicznych.

Niewielkie grupy uczestniczyły w różnych podziemnych działaniach w kościołach, a także w spotkaniach na wsi organizowanych przez rolniczą „Solidarność” lub w mieście w ramach Wszechnicy Robotniczej.

Jedna trzecia członków i sympatyków „Solidarności” wspierała ją po cichu – sympatyzowała z tym ruchem, ale nie robiła nic szczególnego.

Działalność „Solidarności” w latach 1980–1981 nie wzbudza wielu kontrowersji. Większych wątpliwości nie budzi autentyczność dążeń, które wyrażała. Nie ma w tym nic zaskakującego – już w czasie stanu wojennego nawet oficjalna propaganda nie kwestionowała intencji szeregowych członków związku, lecz tylko jego przywódców. Z dzisiejszej perspektywy ówczesna taktyka związku, uosabiana przez Lecha Wałęsę, wydaje się słuszna – ani zbyt radykalna, ani ugodowa.

Chociaż „Solidarność” miała wiele racji, nie miała wiele szans – tak można streścić dzisiejszy ogląd sytuacji, w jakiej się znalazła. Nie mogła znaleźć swojego miejsca w tamtym ustroju. Wielu sądzi, że nie brała pod uwagę obiektywnych (systemowych i zewnętrznych) ograniczeń swojego rozwoju.

Wprowadzenie stanu wojennego wywoływało bardzo różne reakcje w momencie jego ogłoszenia i wywołuje obecnie. Dominujące uczucia, z jakimi go przyjęto, to strach

i niepewność. Jak można przypuszczać, źródła tej niepewności to zarówno nasilony konflikt społeczny i polityczny, represje wobec ludności, jak i głęboki kryzys, którego – jak dziś wiemy – stan wojenny nie rozwiązał. Po jego wprowadzeniu większość społeczeństwa przyjęła postawę pasywną, polegającą na unikaniu zaangażowania. Ci, którzy się zaangażowali, najczęściej czytali gazetki i słuchali nielegalnych rozgłośni. Wielu dawało pieniądze na pomoc internowanym.

Opracował
Michał WENZEL

Tabela 1

		Jak wówczas [w 1981 roku] oceniał(a) Pan(i) działalność NSZZ „Solidarność”? Czy uważał(a) Pan(i), że „Solidarność”:				Liczba osób
		żądała zbyt wiele naraz od ówczesnych władz	działała zdecydowanie, ale rozważnie	starła się zbyt ugiąć z ówczesnymi władzami i była zbyt ugodowa	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		28	35	16	21	886
Płeć	Mężczyźni	34	35	19	12	387
	Kobiety	23	35	14	28	499
Wiek	47-54	29	37	17	17	247
	55-64	28	39	16	17	320
	65 lat i więcej	27	30	15	28	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	30	26	17	27	321
	Miasto do 20 tys.	28	35	15	22	118
	20-100 tys.	29	40	11	20	181
	101-500 tys.	26	44	18	11	137
	501 tys. i więcej mieszk.	21	44	17	18	128
Wykształcenie	Podstawowe	29	26	17	28	300
	Zasadnicze zawodowe	25	38	20	18	245
	Średnie	29	40	13	18	265
	Wyższe	26	48	7	18	75
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	21	46	10	23	53
	Średni personel, technicy	21	31	34	13	19
	Pracownicy adm.-biurowi	42	22	9	26	35
	Pracownicy usług	28	42	11	19	28
	Robotnicy wykwalifikowani	37	34	19	10	82
	Robotnicy niewykwalifik.	30	28	24	19	44
	Rolnicy	29	27	26	17	46
Pracujący na własny rach.	24	47	8	21	32	
Bierni zawodowo	Renciści	32	34	13	20	106
	Emeryci	24	36	15	24	377
	Bezrobotni	21	38	18	23	30
	Gospodynie domowe i inni	33	34	11	22	32
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	28	41	15	16	84
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	33	36	13	17	43
	sekt. pryw. poza rolnict.	29	36	18	16	115
	prywatnym gosp. rolnym	36	25	25	15	35
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	24	33	20	23	174
	501-750	29	31	17	23	123
	751-1000	37	35	13	15	154
	1001-1500	24	40	17	20	143
	Powyżej 1500 zł	30	42	12	16	110
Ocena własnych war. mater.	Złe	25	33	19	23	183
	Średnie	29	32	17	21	459
	Dobre	26	42	11	20	244
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	24	35	13	27	70
	Raz w tygodniu	26	37	17	20	478
	1-2 razy w miesiącu	29	38	12	20	116
	Kilka razy w roku	31	29	19	21	151
	W ogóle nie uczestniczy	34	32	12	22	70
Poglądy polityczne	Lewica	40	29	11	20	105
	Centrum	29	36	16	18	279
	Prawica	22	46	19	13	292
	Trudno powiedzieć	28	22	13	37	208

Tabela 2

		Co myślał(a) Pan(i) w tamtym czasie o „Solidarności”? Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) z podanym stwierdzeniem czy też nie? Uważa(a)m, że „Solidarność” była prawdziwym głosem narodu polskiego			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		81	11	9	886
Płeć	Mężczyźni	87	9	4	387
	Kobiety	76	12	13	499
Wiek	47-54	86	9	5	247
	55-64	84	10	5	320
	65 lat i więcej	73	12	15	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	79	10	10	321
	Miasto do 20 tys.	80	11	9	118
	20-100 tys.	74	13	13	181
	101-500 tys.	87	9	4	137
Wykształcenie	501 tys. i więcej mieszk.	87	10	3	128
	Podstawowe	73	11	16	300
	Zasadnicze zawodowe	87	8	5	245
	Średnie	82	12	6	265
Grupa społ.-zaw. pracujący	Wyższe	85	14	1	75
	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	85	15		53
	Średni personel, technicy	91		9	19
	Pracownicy adm.-biurowi	70	22	8	35
	Pracownicy usług	80	10	10	28
	Robotnicy wykwalifikowani	81	12	7	82
	Robotnicy niewykwalifik.	87	7	6	44
Bierni zawodowo	Rolnicy	89	5	6	46
	Pracujący na własny rach.	94	2	4	32
	Renciści	77	10	13	106
	Emeryci	78	11	11	377
Pracuje w:	Bezrobotni	79	13	8	30
	Gospodynie domowe i inni	91	7	2	32
	inst. państw., publicznej	88	11	1	84
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	79	11	10	43
Dochody na jedną osobę	sekt. pryw. poza rolnict.	86	10	4	115
	prywatnym gosp. rolnym	97	3		35
	Do 500 zł	81	10	9	174
	501-750	80	9	11	123
	751-1000	80	12	8	154
Ocena własnych war. mater.	1001-1500	80	12	8	143
	Powyżej 1500 zł	82	13	5	110
	Złe	74	12	14	183
Udział w prakt. religijnych	Średnie	81	11	8	459
	Dobre	84	10	6	244
	Kilka razy w tygodniu	83	6	12	70
	Raz w tygodniu	83	10	7	478
	1-2 razy w miesiącu	80	9	11	116
Poglądy polityczne	Kilka razy w roku	78	13	9	151
	W ogóle nie uczestniczy	69	20	11	70
	Lewica	71	23	6	105
	Centrum	80	14	6	279
Poglądy polityczne	Prawica	94	4	3	292
	Trudno powiedzieć	67	10	23	208

Tabela 3

		Co myślał(a) Pan(i) w tamtym czasie o „Solidarności”? Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) z podanym stwierdzeniem czy też nie? Uważa(a)m, że „Solidarność” walczyła o ideały, ale nie liczyła się z realiami politycznymi w kraju			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		59	22	18	886
Płeć	Mężczyźni	66	22	12	387
	Kobiety	54	23	23	499
Wiek	47-54	59	29	12	247
	55-64	63	22	15	320
	65 lat i więcej	56	17	27	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	53	20	27	321
	Miasto do 20 tys.	67	14	18	118
	20-100 tys.	62	26	12	181
	101-500 tys.	64	22	14	137
	501 tys. i więcej mieszk.	59	30	11	128
Wykształcenie	Podstawowe	55	16	29	300
	Zasadnicze zawodowe	60	24	16	245
	Średnie	64	24	13	265
	Wyższe	61	35	4	75
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	54	41	4	53
	Średni personel, technicy	68	23	9	19
	Pracownicy adm.-biurowi	72	20	8	35
	Pracownicy usług	68	24	8	28
	Robotnicy wykwalifikowani	58	27	16	82
	Robotnicy niewykwalifik.	66	16	18	44
	Rolnicy	57	22	21	46
Pracujący na własny rach.	50	34	16	32	
Bierni zawodowo	Renciści	51	25	24	106
	Emeryci	59	18	23	377
	Bezrobotni	64	18	18	30
	Gospodynie domowe i inni	70	27	3	32
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	64	29	7	84
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	58	34	8	43
	sekt. pryw. poza rolnict.	61	29	11	115
	prywatnym gosp. rolnym	61	22	17	35
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	61	18	21	174
	501-750	52	22	26	123
	751-1000	65	21	14	154
	1001-1500	61	23	16	143
	Powyżej 1500 zł	65	30	6	110
Ocena własnych war. mater.	Złe	63	15	22	183
	Średnie	59	22	19	459
	Dobre	56	29	15	244
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	50	22	28	70
	Raz w tygodniu	59	24	17	478
	1-2 razy w miesiącu	59	20	22	116
	Kilka razy w roku	65	22	13	151
	W ogóle nie uczestniczy	57	20	23	70
Poglądy polityczne	Lewica	74	15	10	105
	Centrum	65	24	11	279
	Prawica	56	32	12	292
	Trudno powiedzieć	49	10	42	208

Tabela 4

		Co myślał(a) Pan(i) w tamtym czasie o „Solidarności”? Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) z podanym stwierdzeniem czy też nie? Uważa(a)m, że „Solidarność” miała szansę na wpisanie się w tamten system polityczny, ale ta szansa została przez stan wojenny zniszczona			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		54	25	21	886
Płeć	Mężczyźni	57	31	12	387
	Kobiety	51	21	28	499
Wiek	47-54	57	30	14	247
	55-64	59	25	16	320
	65 lat i więcej	47	22	31	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	52	21	27	321
	Miasto do 20 tys.	60	19	21	118
	20-100 tys.	46	34	20	181
	101-500 tys.	57	29	14	137
	501 tys. i więcej mieszk.	58	26	16	128
Wykształcenie	Podstawowe	45	22	33	300
	Zasadnicze zawodowe	63	22	15	245
	Średnie	55	28	17	265
	Wyższe	54	40	6	75
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	61	38	1	53
	Średni personel, technicy	50	18	32	19
	Pracownicy adm.-biurowi	59	26	15	35
	Pracownicy usług	62	20	18	28
	Robotnicy wykwalifikowani	52	31	17	82
	Robotnicy niewykwalifik.	47	26	27	44
	Rolnicy	70	18	12	46
	Pracujący na własny rach.	59	24	17	32
Bierni zawodowo	Renciści	48	22	30	106
	Emeryci	51	25	25	377
	Bezrobotni	63	22	15	30
	Gospodynie domowe i inni	65	26	9	32
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	61	30	9	84
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	58	26	16	43
	sekt. pryw. poza rolnict.	53	31	16	115
	prywatnym gosp. rolnym	61	27	12	35
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	59	17	24	174
	501-750	58	19	23	123
	751-1000	50	29	20	154
	1001-1500	51	29	21	143
	Powyżej 1500 zł	55	33	12	110
Ocena własnych war. mater.	Złe	59	17	24	183
	Średnie	50	27	23	459
	Dobre	57	28	15	244
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	66	12	23	70
	Raz w tygodniu	56	23	21	478
	1-2 razy w miesiącu	50	23	27	116
	Kilka razy w roku	45	37	18	151
	W ogóle nie uczestniczy	51	33	17	70
Poglądy polityczne	Lewica	54	30	16	105
	Centrum	51	32	17	279
	Prawica	64	24	12	292
	Trudno powiedzieć	42	15	42	208

Tabela 5

		Co myślał(a) Pan(i) w tamtym czasie o „Solidarności”? Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) z podanym stwierdzeniem czy też nie? Uważałem(a)m, że „Solidarność” nie brała pod uwagę reakcji ze strony ZSRR i państw Układu Warszawskiego			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		37	37	26	886
Płeć	Mężczyźni	45	39	16	387
	Kobiety	30	36	34	499
Wiek	47-54	34	43	23	247
	55-64	38	39	23	320
	65 lat i więcej	37	31	32	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	36	31	33	321
	Miasto do 20 tys.	40	36	24	118
	20-100 tys.	33	42	25	181
	101-500 tys.	43	36	21	137
	501 tys. i więcej mieszk.	32	49	18	128
Wykształcenie	Podstawowe	38	27	35	300
	Zasadnicze zawodowe	34	43	23	245
	Średnie	38	42	20	265
	Wyższe	37	42	21	75
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	27	56	17	53
	Średni personel, technicy	41	42	18	19
	Pracownicy adm.-biurowi	45	35	20	35
	Pracownicy usług	19	57	24	28
	Robotnicy wykwalifikowani	40	34	26	82
	Robotnicy niewykwalifik.	37	35	28	44
	Rolnicy	35	38	27	46
Pracujący na własny rach.	26	55	19	32	
Bierni zawodowo	Renciści	43	31	26	106
	Emeryci	38	33	29	377
	Bezrobotni	22	41	38	30
	Gospodynie domowe i inni	39	45	17	32
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	27	46	27	84
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	31	47	21	43
	sekt. pryw. poza rolnict.	42	43	15	115
	prywatnym gosp. rolnym	26	42	31	35
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	31	34	35	174
	501-750	41	30	29	123
	751-1000	48	36	16	154
	1001-1500	34	43	22	143
	Powyżej 1500 zł	38	42	20	110
Ocena własnych war. mater.	Złe	38	32	30	183
	Średnie	38	35	26	459
	Dobre	32	44	23	244
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	43	28	29	70
	Raz w tygodniu	33	38	29	478
	1-2 razy w miesiącu	37	40	23	116
	Kilka razy w roku	41	38	21	151
	W ogóle nie uczestniczy	43	37	20	70
Poglądy polityczne	Lewica	49	28	23	105
	Centrum	41	42	17	279
	Prawica	30	50	20	292
	Trudno powiedzieć	33	18	49	208

Tabela 6

		Co myślał(a) Pan(i) w tamtym czasie o „Solidarności”? Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) z podanym stwierdzeniem czy też nie? Uważałem(a)m, że działalność „Solidarności” prowadziła do chaosu i pogłębiania kryzysu w Polsce			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		29	58	13	886
Płeć	Mężczyźni	31	61	8	387
	Kobiety	28	54	18	499
Wiek	47-54	26	67	7	247
	55-64	27	62	11	320
	65 lat i więcej	34	45	21	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	32	50	17	321
	Miasto do 20 tys.	31	51	18	118
	20-100 tys.	30	57	13	181
	101-500 tys.	27	65	7	137
	501 tys. i więcej mieszk.	20	74	6	128
Wykształcenie	Podstawowe	36	45	19	300
	Zasadnicze zawodowe	24	64	12	245
	Średnie	27	62	11	265
	Wyższe	27	69	4	75
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	24	73	3	53
	Średni personel, technicy	28	55	18	19
	Pracownicy adm.-biurowi	28	62	10	35
	Pracownicy usług	32	58	10	28
	Robotnicy wykwalifikowani	24	61	15	82
	Robotnicy niewykwalifik.	41	48	11	44
	Rolnicy	33	51	16	46
	Pracujący na własny rach.	18	82		32
Bierni zawodowo	Renciści	39	50	11	106
	Emeryci	28	54	17	377
	Bezrobotni	26	62	12	30
	Gospodynie domowe i inni	22	72	6	32
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	28	67	4	84
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	23	58	19	43
	sekt. pryw. poza rolnict.	23	70	7	115
	prywatnym gosp. rolnym	26	67	7	35
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	31	53	16	174
	501-750	35	49	16	123
	751-1000	38	55	8	154
	1001-1500	20	64	15	143
	Powyżej 1500 zł	28	65	8	110
Ocena własnych war. mater.	Złe	34	53	13	183
	Średnie	31	54	15	459
	Dobre	23	67	10	244
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	26	55	19	70
	Raz w tygodniu	28	60	12	478
	1-2 razy w miesiącu	30	55	14	116
	Kilka razy w roku	30	56	15	151
	W ogóle nie uczestniczy	41	48	12	70
Poglądy polityczne	Lewica	42	51	7	105
	Centrum	33	58	9	279
	Prawica	16	75	9	292
	Trudno powiedzieć	36	36	28	208

Tabela 7

		Co myślał(a) Pan(i) w tamtym czasie o „Solidarności”? Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) z podanym stwierdzeniem czy też nie? Negatywnie ocenia(a)m działalność „Solidarności”, bo całkowitą rację miały ówczesne władze			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		11	76	13	886
Płeć	Mężczyźni	12	80	7	387
	Kobiety	11	72	17	499
Wiek	47-54	9	83	8	247
	55-64	11	78	11	320
	65 lat i więcej	14	68	18	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	15	67	18	321
	Miasto do 20 tys.	11	76	13	118
	20-100 tys.	12	76	12	181
	101-500 tys.	9	83	8	137
	501 tys. i więcej mieszk.	6	88	5	128
Wykształcenie	Podstawowe	18	61	21	300
	Zasadnicze zawodowe	11	79	11	245
	Średnie	8	84	8	265
	Wyższe	3	95	2	75
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	6	92	2	53
	Średni personel, technicy	4	83	12	19
	Pracownicy adm.-biurowi	8	85	7	35
	Pracownicy usług	14	77	10	28
	Robotnicy wykwalifikowani	13	74	13	82
	Robotnicy niewykwalifik.	12	73	15	44
	Rolnicy	11	83	7	46
Pracujący na własny rach.	4	93	4	32	
Bierni zawodowo	Renciści	14	67	18	106
	Emeryci	12	72	16	377
	Bezrobotni	14	80	6	30
	Gospodynie domowe i inni	12	78	10	32
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	12	83	5	84
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	8	81	11	43
	sekt. pryw. poza rolnict.	7	85	8	115
	prywatnym gosp. rolnym	6	94		35
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	15	71	15	174
	501-750	12	69	18	123
	751-1000	13	80	7	154
	1001-1500	10	81	9	143
	Powyżej 1500 zł	6	88	5	110
Ocena własnych war. mater.	Złe	13	71	16	183
	Średnie	12	74	13	459
	Dobre	9	82	9	244
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	13	72	15	70
	Raz w tygodniu	12	76	12	478
	1-2 razy w miesiącu	11	76	12	116
	Kilka razy w roku	10	76	14	151
	W ogóle nie uczestniczy	9	74	17	70
Poglądy polityczne	Lewica	12	78	10	105
	Centrum	12	78	10	279
	Prawica	9	87	5	292
	Trudno powiedzieć	15	56	29	208